

نگاهی به ضرورتها، اهداف و دستاوردهای همایش روش‌شناسی مطالعه شخصیت و اندیشه امام خمینی (ره)

محمدعلی رضائی فرانی
عضو هیات علمی دانشگاه امام حسین (ع)

حضرت امام خمینی (ره) بنیانگذار و رهبر یکی از بزرگترین، مردمی‌ترین و عمیقترین انقلابهای سیاسی - دینی جهان در عصر حاضر است. انقلاب شکوهمندی که پس از بعثت پیامبر عظیم‌الشان اسلام و امامان معصوم (علیهم‌السلام) کسی نمونه‌ای برای آن سراغ ندارد. این انقلاب با ایجاد نظام حکومتی جمهوری اسلامی، نظریه مردمسالاری دینی را پی افکنده و با این کار مبانی فکری تمامی نظامهای سکولار را به چالش فرا خوانده است.

از آنجا که این حرکت الهی از پشتوانه عمیق و مستحکم فکر دینی و فلسفی برخوردار است علی‌رغم برخی دیدگاه‌ها نمی‌توان آن را در یک جابجایی قدرت سیاسی محدود کرد تا بتوان آن را در یک تحول مختصر سیاسی - اجتماعی فروکاست و با نظریه‌های کلاسیک رایج در علوم سیاسی و علوم اجتماعی آن را به طور کامل و همه‌جانبه تحلیل کرد بلکه باید آن را نهضت عظیم احیاگرانه دینی دانست که تغییر نظام

حکومتی و استقرار و تثبیت نهادهای مربوط به آن، سرآغاز کاری بزرگتر است که همان تغییر باورها و جهان‌بینی پیروان نسبت به جهان، انسان، طبیعت، دین و... و چگونگی تعامل آنها با یکدیگر است.

منطقی است که در پرتو این تلقی نوین، شاهد شکوفایی و ثمربخشی این رستاخیز فکری در تمامی عرصه‌های حیات مادی، معنوی و علمی بشر باشیم. از اینرو می‌توان گفت که منظومه شخصیت نظری و عملی امام خمینی (ره) امروزه نه تنها به عنوان یک نظریه یا حتی پارادایم بلکه به عنوان یک مکتب تمام عیار فکری قابل طرح و ارائه به اندیشمندان و فرهیختگان دنیاست؛ مکتبی که می‌توان آن را تبلور اسلام ناب محمدی برای دستگیری و راهنمایی انسان بحرآزده و سرگشته در آستانه ورود به پسامدرن و قرن جدید دانست.

اکنون نکته اساسی این است که شناخت افکار، روش و منش حضرت امام برای پژوهشگران در قالب این مکتب به عنوان واقعیتی تاریخی مطرح است که توصیف و تبیین آن - به گونه‌ای که بتوان اولاً عناصر بنیادی نظری آن را از فروعات عملی و زمانمند تمیز داد و بدین وسیله بنیانهای اصلی آن را جاودانه ساخت. ثانیاً از برداشتهای سلیقه‌ای، جناحی، تک‌بعدی و ابزارانگارانه مصون ماند. ثالثاً یکپارچگی فکری و شخصیتی ایشان را به عنوان یک اصل در نظر گرفت و تمام ابعاد و آثار وجودی او را در پرتو آن هویت واحد تحلیل کرد و در نتیجه از فروکاستن شخصیت ایشان به یکی از ابعاد آن در امان ماند و سرانجام به معرفتی روشمند و قابل اعتماد دست یافت - نیازمند ایجاد ابزار علمی و روش‌شناسی ویژه‌ای است که تاکنون به وجود نیامده است.

این ابزار علمی، معرفتی نظری و از نوع معرفت درجه دوم است که در حیطه فلسفه علم مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد؛ زیرا مطالعه افکار و سیره اشخاص، مطالعه‌ای شامل تحلیل تاریخی، منطقی و اجتماعی درباره متون و آثار برجای مانده از آن شخصیت فرزانه است که باید مورد تفسیر و تبیین قرار گیرد.

متأسفانه کمبود و ضعف دانشهای درجه دوم از این دست و عدم رغبت جامعه علمی کشور به این‌گونه مطالعات دقیق نظری، موجب آسیب‌پذیری و گاهی سستی

دستاوردهای علمی و از جمله مطالعات «امام پژوهی» شده است.

به دنبال تشخیص این نیاز مهم پژوهشی و به منظور دستیابی به اهداف زیر:

- ۱- تقویت و توسعه مبانی نظری و ادبیات علمی و پژوهشی در زمینه شناخت و مطالعه اندیشه معمار انقلاب عظیم اسلامی حضرت امام خمینی (ره)
 - ۲- ارائه ابزار تحقیق و روش‌شناسی لازم به مراکز علمی و دانشگاهی کشور برای مطالعه و تحقیق نابترین آموزه‌های علمی و فرهنگی عصر حاضر که از شخصیت و اندیشه امام راحل تراوش کرده است.
 - ۳- نقد رویکردها و شیوه‌های مطالعاتی متعددی که در داخل و خارج از کشور نسبت به شخصیت و اندیشه امام راحل از موضع روش‌شناسی تاکنون وجود داشته است و آشکار ساختن اینکه کدام رویکرد، واقع‌نمایی و جامعیت بیشتری دارد.
 - ۴- رسیدن به بهترین روش‌شناسی علمی برای بررسی و بازنمایی اندیشه‌های حضرت امام (ره)
- پژوهشکده علوم انسانی دانشگاه امام حسین (ع) در یکصدمین سال تولد بنیانگذار جمهوری اسلامی ایران اقدام به برگزاری همایش «روش‌شناسی مطالعه شخصیت و اندیشه امام (ره)» کرد و محورها و موضوعات هم‌اندیشی به شرح ذیل اعلام شد:

۱- مطالعه زبان‌شناسی و سخنان امام خمینی (ره)

- ۱-۱- جایگاه سخن در بازنمایی اندیشه
- ۱-۲- نقد و بررسی تاریخ‌مند کلام و بیان امام (ره)
- ۱-۳- ارتباط سخن و سیره امام راحل (ره)
- ۱-۴- گزاره‌های توصیفی و ارزشی در کلام امام (ره)
- ۱-۵- روشهای مطالعه در آثار مکتوب حضرت امام (ره)
- ۱-۶- بُعد زمان و مکان در کلام امام (احکام زمانمند، غیر زمانمند)
- ۱-۷- اصطلاح‌شناسی حضرت امام (ره)
- ۱-۸- بررسی ریشه‌های تکوین نمادها، مفاهیم، گزاره‌ها و نظریه‌های امام

۹-۱- روشهای فهم سخن امام(ره)

- پیش فرضها و روش علم اصول فقه و تفسیر در فهم سخن امام
- تحلیل محتوا
- پیش فرضها و روش هرمنوتیک و...

۲- روشهای مطالعه اندیشه امام خمینی (ره)

- ۱-۲- چگونگی تأثیر انگاره‌های نظری محقق در شناخت اندیشه امام خمینی(ره)
- ۲-۲- نگاه ایستا و نگاه پویا به اندیشه امام خمینی(ره)
- ۳-۲- نگاه بیرونی و نگاه از درون به اندیشه‌های امام خمینی(ره)
- ۴-۲- بررسی نقش و تأثیر دو رویکرد علمی و ایدئولوژیک در مطالعه اندیشه امام خمینی(ره)
- ۵-۲- بررسی نقش و تأثیر دو رویکرد واقع‌گرایانه و آرمان‌گرایانه در مطالعه اندیشه امام خمینی(ره)
- ۶-۲- بررسی عناصر اساسی و جنبه‌های محوری تفکر امام خمینی(ره) و شیوه‌های دستیابی به آن
- ۷-۲- بررسی ویژگیهای تئوریک دیدگاه‌های حضرت امام خمینی (اعتبار عملی و تجربی - ثبات و انسجام درونی - ثمر بخشی و باروری - سادگی و ...)
- ۸-۲- رابطه و نسبت اندیشه امام(ره) با سیره عملی ایشان
- ۹-۲- بررسی سیر تحول اندیشه‌های امام خمینی(ره) قبل و بعد از انقلاب اسلامی و تأثیر تحولات زمان و مکان بر آن
- ۱۰-۲- نقد رویکردهای مطالعاتی موجود درباره امام خمینی (رویکردهای فلسفی، عرفانی، انسان‌شناختی، تاریخی، روانشناختی، جامعه‌شناختی، فقهی و حقوقی، مدیریتی و...)
- ۱۱-۲- سهم و جایگاه سنت و نوگرایی در اندیشه امام راحل (ره) و تأثیر آن بر مطالعه اندیشه ایشان

۳- روش مطالعه شخصیت امام خمینی (ره)

۳-۱- مطالعه شخصیت امام به عنوان شخصیتی یکپارچه یا شخصیتی چند بعدی

۳-۲- نقد و بررسی مطالعه امام از طریق ساده سازی و واکاست

۳-۳- روشهای مطالعه و نقد رویکردهای مختلف در مطالعه شخصیت امام (ره)

۳-۴- کاربرد آموزه ها و فنون روانشناسی جدید در مطالعه شخصیت امام

خمینی (ره)

۳-۵- مطالعه شخصیت امام به عنوان فقیه متفکر، رهبر و...

۳-۶- بررسی روشهای تبیین ویژگیهای فردی و ویژگیهای اجتماعی شخصیت

امام (ره)

۴- روشهای مطالعه سیره امام خمینی (ره)

۴-۱- تعریف سیره (و تمایز آن با سبک، سلوک، عمل، رفتار و اخلاق و...) و نقش

آن در شناخت امام (ره)

۴-۲- سطوح سیره شناسی حضرت امام (توصیف، تبیین و تحلیل) و شیوه های مطالعه

در هر سطح

۴-۳- بررسی تناسب و کارآمدی روشهای متداول تحقیق در شناخت سیره امام (ره)

۴-۴- کاربرد نگرش و آموزه های دینی (اخلاق، تعلیم و تربیت، عرفان و...) در

تحلیل شخصیت امام (ره)

۴-۵- تأثیر زمان و مکان در سیره و عملکرد امام (ره)

۴-۶- شناخت سیره امام (ره) از طریق پیروان نزدیک و...

۴-۷- روشهای مطالعه سیره امام خمینی (ره) در ابعاد تربیتی، علمی، سیاسی، عبادی،

اخلاقی، سلوک عرفانی و سیره نظامی

۴-۸- روش تلفیق ابعاد مختلف سیره امام (ره) (تناسب و نحوه همبستگی بین ابعاد

مختلف سیره امام (ره))

۴-۹- روشهای کاربردی کردن سیره امام خمینی (ره) در زندگی فردی و اجتماعی

۵- روشهای الگوسازی

۵-۱- بررسی چگونگی تعمیم پذیری و الگوسازی از شخصیت و اندیشه امام خمینی (ره)

۵-۲- بررسی روشهای عملی سازی اندیشه‌های امام خمینی در ارکان جامعه و حکومت

۵-۳- شیوه‌های مؤثر انتقال موارث فکری - فرهنگی امام راحل (ره) به نسل جدید

به دنبال اطلاع‌رسانی نه چندان مطلوبی که دربارهٔ محورها و موضوعات یادشده صورت گرفت از سوی اندیشمندان و فرهیختگان حوزه‌های علمیه و دانشگاه‌های سراسر کشور از این حرکت علمی استقبال شایانی صورت گرفت و بیش از ۴۰ مقاله علمی - پژوهشی به دبیرخانه همایش رسید که ۲۵ مقاله از بین آنها پس از ارزیابی توسط کمیته علمی همایش پذیرفته شد.

مقالات پذیرفته شده عبارت است از:

۱- بررسی اندیشه‌های اجتماعی حضرت امام خمینی (ره) / احمدعلی زکی - عضو هیأت علمی دانشگاه امام حسین (ع)

۲- روح الله موسوی خمینی (ره) به مثابه یک نظریه / حسن بلند - عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد واحد قم

۳- رویکردی فرهنگی به رهبری حضرت امام خمینی (ره) / برزو فرمی - عضو هیأت علمی دانشگاه امام حسین (ع)

۴- شیوه‌های مؤثر انتقال موارث فکری و فرهنگی امام (ره) به نسل جدید / مهدی عبدالملکی - کارشناس ارشد جامعه‌شناسی

۵- اندیشه امام خمینی (ره) نگرشی انسانشناختی یا جامعه‌شناختی / سیدمحمد میرسنده - عضو هیأت علمی دانشگاه امام حسین (ع)

۶- عنصر بصیرت در شخصیت حضرت امام (ره) / عباس جوارشکیان - عضو هیأت علمی دانشگاه بین‌المللی امام خمینی (ره)

- ۷- امام خمینی (ره) شخصیتی چندبعدی اما یکپارچه / محمدرضا جواهری - عضو هیأت علمی دانشگاه فردوسی مشهد
- ۸- امام خمینی (ره) مُبدع اخلاق متعالی عرفانی / عبدالکریم شاحیدر - عضو هیأت علمی دانشگاه پیام نور دزفول
- ۹- منطق و سیره امام (ره) در حوزه اندیشه و عمل: حقیقت‌یابی و تکلیف‌گرایی / مهندس مهدی درمان - مؤسسه آموزشی تحقیقاتی صنایع دفاع
- ۱۰- بعد زمان و مکان در کلام امام (احکام زمانمند، غیرزمانمند) / حجة الاسلام مصباحی - نماینده محترم ولی فقیه در دانشگاه امام حسین (ع)
- ۱۱- روش‌شناسی کنش اجتماعی حضرت امام (ره) / حجة الاسلام علی‌اکبر صادقی‌رشاد - عضو هیأت علمی و رئیس پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی
- ۱۲- بررسی روشهای علمی سازی اندیشه‌های امام خمینی (ره) در ارکان جامعه و حکومت / محمدجواد الوندی - عضو هیأت علمی دانشکده علوم انسانی دانشگاه امام حسین (ع)
- ۱۳- رویکردی به سیره تاریخنگری و تاریخنکاری امام خمینی (ره) / ابراهیم مشفق‌فر - عضو هیأت علمی دانشگاه امام حسین (ع)
- ۱۴- بررسی سیر تحول اندیشه‌های سیاسی امام خمینی (ره) قبل و بعد از انقلاب اسلامی و تأثیر زمان و مکان بر آن / دکتر محمد منصورنژاد - حوزه علمیه قم
- ۱۵- درآمدی بر سیره‌شناسی و ضرورت آن / محمدعلی برزونی، عضو هیأت علمی دانشگاه امام حسین (ع)
- ۱۶- بررسی نقش رویکرد واقعگرا و آرمانگرا در مطالعه اندیشه سیاسی امام خمینی (ع) / خسرو قبادی - عضو هیأت علمی دانشگاه امام حسین (ع)
- ۱۷- امام خمینی (ره) و معیارهای روانشناسی کمال / رضا شریفی - عضو هیأت علمی دانشگاه امام حسین (ع)
- ۱۸- تجربه‌ای شخصی برای ورود به ساحت اندیشه حضرت امام خمینی (ره) / دکتر سیدعلی قادری
- ۱۹- تعادل در اندیشه سیاسی امام خمینی (ره) / محمدرضا کوثری - کارشناس ارشد علوم سیاسی
- ۲۰- مدل‌تئوری‌پردازی و آزمون فریضه‌ها در اندیشه‌های امام خمینی (ره) / دکتر مجتبی اسکندری - عضو هیأت علمی دانشگاه امام حسین (ع)

- ۲۱- مقدمه‌ای بر تعیین تفکر تاریخی امام خمینی (ره) / محمد هاشمی ترونجی - عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی
- ۲۲- امام خمینی (ره) نمونه‌ای تیبیک از شخصیت‌های خود شکوفا / دکتر محمدحسین الیاسی - عضو هیأت علمی دانشگاه امام حسین (ع)
- ۲۳- امام و سه دغدغه پایدار: هویت، مشروعیت و مشارکت / محمدرضا کوسه‌چی - کارشناس ارشد علوم سیاسی
- ۲۴- بررسی موردپژوهانه در روش‌شناسی تفکر کلامی امام خمینی (ره) / دکتر احد فرامرزقراملکی
- ۲۵- ملاحظات روش‌شناختی در مطالعه اندیشه امام خمینی (ره) / دکتر عماد افروغ

شایان ذکر است که ۸ مقاله برگزیده از این مقالات در همایش ارائه و قرائت شد (مقاله‌های ردیف ۱، ۲، ۵، ۶، ۱۸، ۱۹، ۲۴، ۲۵). همچنین به منظور هرچه پربارتر شدن محتوای علمی همایش با ۱۲ تن از استادان و صاحب‌نظران نیز مصاحبه و گفتگوی علمی صورت گرفته که به دلیل دربرداشتن مطالب بدیع علمی پس از آماده‌سازی و ویرایش به همراه مقالات پذیرفته شده همایش و همچنین متن سخنرانی حجة الاسلام والمسلمین قمی رئیس نهاد نمایندگی رهبری در دانشگاه‌ها و نیز متن مباحثات مطرح شده در میزگرد علمی همایش با حضور آقایان دکتر داود فیرحی، دکتر علی محمد حاضری، دکتر سیدعلی حسینی‌تاش و دکتر عباس جوارشکیان در کتاب مجموعه مقالات همایش درج خواهد شد.

در پایان گرچه جمع‌بندی دستاوردهای چنین تلاش علمی گسترده‌ای که محققان بسیاری را در سراسر کشور به تلاش و داشته، برای کسانی حداقل طرح مسأله کرده است و آثار ارزشمندی را در قالب مقاله، سخنرانی، مصاحبه، میزگرد علمی و... به جامعه علمی کشور عرضه نموده است و خواهد نمود، این تلاشها هم از نظر علمی گام نخستین به‌شمار می‌آید و تداوم آن، همت بلند مردان اندیشه را به یاری می‌طلبد و مهمتر از آن در مقابل مقام شامخ مقتدای جاوید انقلاب اسلامی و مجاهدتهای طاقت‌فرسای آن

فرزانه الهی این‌گونه کوششها حقیرتر از این است که قابل طرح باشد؛ اما فرزندان آن امام بزرگوار در دانشگاه امام حسین (ع) از باب ادای تکلیف و اینکه ما لا یدرک کله لا یترک کله این حرکت پربرکت علمی را انجام دادند؛ خدایشان خیر دهد.

نشریه‌ای که هم اینک پیش روی شماست دربردارنده تعدادی از مقالات برتر همایش «روش‌شناسی مطالعه شخصیت و اندیشه امام خمینی (ره)» است که بنا به ضرورت اطلاع‌رسانی هرچه گسترده‌تر و به درخواست بعضی از مخاطبان نشریه تهیه شده و در اختیار شما قرار گرفته است.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

پروہش گاہ علوم انسانی و مطالعات فرہنگی
پرتال جامع علوم انسانی